

VOIT PÁL:

**A soproni
toronyzenésztől
Bartók Béláig**

Hét nemzedék szilvafák nélkül

Ez a könyv tulajdonképpen kettő: családtörténet a szerző születése előtti időkből és számadásos önéletrajz annak folytatásaként. Az elbeszélés, valamint a vallomás időben mintegy kétszáz évet fog át, az 1750-es évektől kezdve. Jelentősége, hogy annak a hivatalnoki-értelmiségi körnek a tagjairól és szokásairól fest plasztikus képet, amelyet a múlt századi történelem előbb elsodort, majd idejétmúltrá nevezett ki. Ráadásul e család egyedi érdekessége, hogy ebből származott Bartók Béla anyja, Voit Paula. Látnivaló innen, a 21. század elejéről: az általuk képviselt életmód már visszahozhatatlan. És mégis, ebben az elmúlásban van valami felemelő...

A Monarchia, majd az első világháború után függetlenné váló Magyarország itt tárgyalt, birtoktalan nemzedékeinek ugyanis igen fontos, közös élménye volt az anyagi-szellemi körülmények hasonlósága keltette, együvé tartozást sugalló hagyomány: a civilizált környezet, amely kultúrává lett és az élet minden területére kiterjedt. A család időben egymástól távolodó tagjai között ezt erősítette meg egyfelől a szájhagyomány,

amely a szülőföldhöz, a választott hazához fűző érzéseket foglalta magában, másfelől pedig az élet apróbb-nagyobb, generációról generációra vándorló tárgyai: festmények, levelek, fényképek és egyéb családi relikviák. E közös élmény egyesítette a nemzetiségi és foglalkozási különbözőséget, magyar, német, szláv nyelveket; zenészt, kereskedőt, hivatalnokot, katonát, mezőgazdászt vagyis általánosságban a 17–18. századi értelmiségi létet. S e kultúra része volt a tág földrajzi környezet: a családtagok Magyarország széles területeit belakták a nyugati határszéltől (Sopron a körülötte fekvő apróbb településekkel, Pozsony) Nagyváradig, és természetesen a fővárost, Budapestet is.

Mint általában a családtörténetek elején, kezdetben itt is sok a homályos folt, aztán a jelenhez közelebb érve egyre valóságosabbak és biztosabbak lesznek a rokon kapcsolatok. A történetmondás az egyes párhuzamos leszármazottak vonalán halad előre, ami néhol óhatatlanul ismétlődéseket eredményez, csakhogy mindez újabb és újabb körülmények felfedésével jár. A hasonló művek fontos követelménye a pontos és áttekinthető családfa, amelyen követni lehet a szövegben említett leszármazásokat és kapcsolódásokat. Nem hiányzik ez itt sem. Az emlékezés hatóköre azonban sokkal szélesebb a közvetlen hozzátartozókénál, s néhány általános megállapítást is lehetővé tesz.

Érzékelhető a magyar kultúra vonzása; a családtagok az 1800-as évek utolsó negyedéig többnyire németül, 1867 után viszont már magyarul beszéltek. Mindez arra utal, hogy a prosperáló gazdaság, a biztos és kiszámítható életpálya, amely az utódoknak is osztályrésze lehet, a nemzeti érzelem legbiztosabb alapjai. A magyarosodással párhuzamos, emancipációs jelenség a polgári váláserkölcshomlás, amely nem más, mint harc a kordába szorított lét szabadságjogának visszaszerzéséért: a hit ugyanis nem következménye a szokásoknak, legfeljebb fordítva. Mindez azonban nem zárta ki a feltűnően vallásos, pártában maradt leányokat és sok gyermekkel megáldott feleségeket. Korjellemező a nagyszámú gyermekáldás mellett a magas csecsemőhalandóság, ahogy a foglalkozási sokszínűség is. Jellegzetes polgári jegy a szabadkőművesség, s a főági, több generáción keresztül ismétlődő hivatás, az okleveles mezőgazdász, gazdatiszti állással. Az életmód szerves része az öröklődő könyvtár, a szerző egyik felmenője kapcsán megjegyzi: a „filéirjeiből gondosan összegyűjtött szellemi kincstár egy szabadabb világ légkörét varázsolta köré”.

A gyermekkorral kezdődő személyes emlékek az átéltség és felidézés varázsa által hitelesítődnek. Az olvasó megrendül, amikor az ablakból berántott bugyellárisról, a szobában járó lift zajáról vagy a Hattyú

nevű kuvaszról olvas – mert ezek az ő saját emlékei is, amelyeket Babits, Kosztolányi írásai erősítenek meg. *Ez a polgárság eltűnt ugyan, de ránk hagyta a kényszerítő kérdést: ma milyen életmódot követnek honi utódai?*

BUDA ATTILA

(*Argumentum Kiadó, Budapest, 2002, 2500 Ft*)

MOLNÁR ANDRÁS:

A fiatal Deák Ferenc

Deák Ferenc születésének kétszázadik évfordulója alkalmából jelent meg Molnár Andrásnak a főként a Zala megyei levéltárban fellelt új forrásokra támaszkodó, közel tízéves kutatásait összefoglaló monográfiája a már a kortársak által is a haza bölcsének nevezett Deák életének eddig kevésbé ismert első harminc esztendejéről.

Az alapos és hiánypótló levéltári kutatásokat végző Molnár András aprólékos leírását és pontos helyzetképét adja a zalai középnemesség soraiba emelkedő, a megyei hivatalokban fontos posztokat betöltő, valamint az előnyös házasságokkal és birtokegyesítésekkel a helyi közéletben egyre nagyobb tekintélyt és befolyást kiharcoló, már 1665-ben nemesi oklevelet szerző Deák családnak.